

ПРОЕКТУВАННЯ СИНТАГМАТИЧНОЇ ВАЛЕНТНОСТІ КВАНТИТАТИВНИХ ПРИСЛІВНИКІВ У ФУНКЦІЇ ПІДМЕТА У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

DESIGN OF SYNTAGMATIC VALENCE OF QUANTITATIVE ADVERBS AS A SUBJECT IN FRENCH PHRASEOLOGY

Чапля О.С.,

orcid.org/0000-0001-6213-3392

доцент кафедри французької філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

Стаття присвячена проектуванню синтагматичної валентності квантитативних прислівників у функції підмета у французьких фразеологізмах. Проектування передбачає знання щодо набуття кількісних лексико-семантичних кількісних функцій одиниць синтагми та окреслення синтаксичних функцій компонентів «синтагматичного дерева», а саме субстантивних ознак прислівника, що є стрижневим компонентом синтагми. Виокремити прислівник як логічну синтагматично-синтаксичну основу ідіоми безперечно вимагає застосування пошукового методу, бо саме він дозволяє активізувати логіко-наслідковий характер фразеологізму. Характерним є те, що можливо спроектувати вживані досліджувані одиниці, оскільки це кількісні прислівники: 'assez', 'plus', 'beaucoup', 'trop', 'tout', 'autant', 'moins', та дослідити їхню валентність та функції у синтамах, бо прислівник є синтаксичною одиницею, що може проявляти себе у різних функціях: як субстантивований присудок, додаток, у нашому випадку як підмет чи у характерній йому функції обставини. Таке дослідження вимагає активного функціонального пошуку через синтаксичний розбір фразеологізму. Очевидно, що практичне значення даної роботи полягає у виявленні таких адвербіальних синтагм у фразеологізмах, окресленні сполуки та її складових елементів, що забезпечують валентність лексико-семантичних одиниць синтагми, яку можна відобразити у формулі **Sadv + P = SN**, що можна репрезентувати у моделі, де **Sadv** (підмет), а **P** (присудок), а **SN** – синтагма, що вони є складовими елементами і забезпечують валентність лексико-семантичних одиниць синтагматичної одиниці. Слід зазначити, що такі конструкції відтягують на себе мовленнєву актуалізацію кількісності через коротку форму фразеологізму та вимовлюваних фонем стрижневих компонентів, водночас наголошуваних у процесі мовлення, що завдячує логічній побудові конструкції, а в нашому випадку актуалізації кількісної валентності. Спроектвані схеми прикладів фразеологізмів дозволяють наочно продемонструвати складні валентні зв'язки між ключовими компонентами синтагм.

Ключові слова: адвербіальні синтагми, «синтагматичного дерева», квантитативні прислівники, синтагматична валентність, проектування синтагм, референційна інтенційність.

The article deals with the design of syntagmatic valence of quantitative adverbs as a subject in French phraseology. Design involves knowledge of the acquisition of quantitative lexical and semantic quantitative functions of syntagmatic units and analyzing syntactic functions of the components of the "syntagmatic tree", namely the substantive features of the adverb, which is the core component of the syntagm. To single out the adverb as a logical syntagmatic-syntactic basis of the idiom undoubtedly requires the use of the search method, because it allows us to activate the logical-consequential nature of phraseology. It is characteristic that it is possible to design the used research units, as they are quantitative adverbs: 'assez', 'plus', 'beaucoup', 'trop', 'tout', 'autant', 'moins', and to investigate their valence and functions in syntagms, because the adverb is a syntactic unit that can manifest itself in various functions: as a substantivized predicate, an object, in our case as a subject or in its characteristic function of the adverbial modifier. Such research requires an active functional search through the analysis of a phraseological unit. Obviously, the practical significance of this work is to identify such adverbial syntagms in phraseology, characterising the unit and its constituent elements that provide the valence of lexical-semantic units of the syntagm, which can be reflected in the formula **Sadv + P = SN**, which can be represented in the model **Sadv** (subject), and **P** (predicate), a **SN** - syntagm, that they are constituent elements and provide the valence of lexical-semantic units of syntagmatic unit. It should be noted that such constructions delay the speech actualization of quantity because of the short form of phraseological unit and phonemes of the core components, while emphasized in the speech process, due to the logical construction of the structure, and in our case the actualization of quantitative valence. Designed schemes of examples of phraseological units allow us to clearly demonstrate the complex valence relationships between the key components of syntagms.

Key words: adverbial syntagms, "syntagmatic tree", quantitative adverbs, syntagmatic valence, syntagm design, reference intentionality.

Постановка проблеми полягає у тому, що науковий підхід щодо проектування майбутньої синтагматичної моделі є можливим завдяки чітко окресленій моделі, у якій визначено її складові компоненти та принципи сполучуваності, окреслено парадигматику компонентів на лексичному рівні та функції на синтаксичному рівні.

Проектування передбачає знання щодо набуття можливих лексико-синтаксичних функцій тієї чи іншої одиниці на екстралінгвістичному рівні, тобто набуття функціональних особливостей у межах синтагми.

Найбільш показовими є синтагми, які мають економічну форму, тобто семантика через

очевидні лексико-семантичні характеристики є зрозумілою, і, отже, можливо спроектувати кількість можливих досліджуваних одиниць, як от у випадку з кількісними прислівниками 'assez', 'plus', 'beaucoup', 'trop', 'tout', 'autant', 'moins', так і дослідити їхні функції у синтамах. Їхня кількісна референтність у фразеологізмах обумовлена асоціативно-образним зв'язком сигніфіката з референтом, яке відображає інтенцію мовця. Ефективність комунікації у більшості випадків може бути передбаченою, що дозволяє мовцю домогтися реалізації свого наміру, отримати від адресата бажану реакцію, зумовлена багатьма факторами як позамовними, так і мовними [6, с.163]. Іншими словами, мовець вдається до відповідної моделі та створює її для повідомлення певного виду інформації, яка потенційно йому необхідна [4, с. 54]. Отже, проектування валентності лексем у синтагматичному ланцюжку є очевидним, бо окресленою є досліджувана лексична одиниця (у нашому випадку кількісний прислівник) та його функція підмета у фразеологізмі є наперед обумовленою. Очевидно, що мовні засоби референції неоднорідні, неоднакові і функції референтних одиниць, у нашому випадку відбувається темо-рематичне членування складових компонентів синтагми через актуалізацію мовцями саме прислівника у наперед визначеній функції підмета, що пояснює комунікативно-інтенційний підхід даного дослідження та можливість проектування синтама у її логічній послідовності.

Прислівник є синтаксичною одиницею, що може проявляти себе у різних функціях: як субстантивованій присудок, додаток, у нашому випадку як підмет чи у характерній йому функції обставини. Очевидно, що практичне значення даної роботи полягає у виявленні таких адвербіальних синтагм у фразеологізмах, окресленні сполуки та її складових елементів, що забезпечують валентність лексико-семантичних одиниць синтагми, яку можна відобразити у формулі

Sadv + P = SN, що можна репрезентувати у моделі, де **Sadv** (підмет), а **P** (присудок), а **SN** – синтагма, що вони є складовими елементами і забезпечують валентність лексико-семантичних одиниць синтагматичної одиниці. Слід зазначити, що такі конструкції відтягують на себе мовленнєву актуалізацію через коротку форму фразеологізму та вимовлюваних фонем, водночас наголошуваних у процесі мовлення, що завдячує логічній побудові конструкції, а в нашому випадку актуалізації валентності за допомогою адвербіальних синтагм. Саме лаконічна 'коротка

форма' досліджуваної ідіоми уможливорює успіх та ефективність комунікації через темо-рематичне членування складових компонентів ідіоми у синтагматичній моделі, що обумовлює, як швидке формування думки в процесі мовлення з тим, щоб вплинути на адресата і в такий спосіб визначити логічний зміст висловлюваного, так і розуміння використання і актуалізації мовцями саме прислівника як підмета. Проектування моделі передбачає також аналіз усіх компонентів фразеологізму, що підсилюють семантику стрижневих компонентів синтагми, надаючи їй ще більшої виразності.

Характерно, що кількість таких синтагм є незначною у порівнянні з обставинними прислівниковими синтагмами. Синтаксична прислівникова синтагматична єдність і є тією формою, що увиразнює сполучуваність мовних одиниць завдяки валентності на власне семантичному рівні. Отже, підбірка таких фразеологічних синтагм має пошуковий характер, бо лексико-семантичне поле сполучуваних лексем є відкритим, а їхній характер у ідіомах у функції підмета є несподіваним і може проявлятися як у окремо існуючій зрощеній сполуці слів, так і у контексті. Власне щодо активної валентності, яка детермінує кількість складових компонентів, формує лексико-синтаксичне й поняттєве ядро, активізуючи у такий спосіб референцію висловлюваного з тим, щоб вплинути на адресата, змусити обрати з-поміж семантико-подібних конструкцій саме прислівникову.

Саме вище перелічені фактори відіграють важливу роль прислівника у якості підмета і є вартими уваги, бо такі прислівникові моделі є малочисленими, що доводить детальний аналіз прикладів французького словника Le ROBERT "Dictionnaire de proverbes et dictons", що налічує близько шести тисяч прикладів фразеологізмів [8, с. 1251].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в області фразеології є значними, позаяк дослідження адвербіальних синтагм у функції підмета та їхнє проектування розглядаються дослідниками частково, бо їхня репрезентативність у цій синтаксичній функції не є частотною саме у фразеологізмах [2, с.322]. Зокрема вітчизняними науковцями вивчається проектування інших частин мови у фразеологізмах, лексико-синтаксичні функції прислівників та їхнє функціонування у художньому мовленні; вивчаються стійкі конструкції, які складаються з повнозначного і неповнозначного слова тощо [1, с.256]. У вітчизняній і романській мовах цю проблематику висвітлюють у своїх працях: В'єнцко В., Фірсова Ю.А., Казакова Я., Чапля О.С. Попри те, саме презентація проектування

функції прислівника як підмета у сполучуваності з іншими одиницями мовлення, що дозволяють розширити кількісну референцію фразеологізму через набуття прислівником субстантивованих ознак непритаманних цій частині мови, а через те прислівник стає смисловим і функціонально референтним з особливо виразною кількісною семантикою, що дозволяє виокремити групу стійких словосполучень, семантика яких увиразнюється в процесі мовлення, що власне окреслює їхнє наукове вивчення і доводить актуальність.

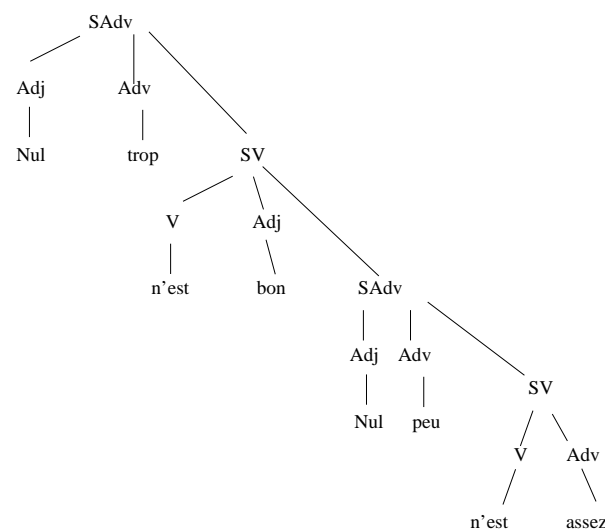
Мета дослідження – дослідити функцію прислівника як підмета у синтагмі на базі французьких фразеологізмів та його спроектувати їхню лексико-семантичну валентність, що у такий спосіб увиразнюють зміст референційного виразу та його інтенційність.

Прислівник як синтаксична одиниця може проявляти себе, як уже зазначалося, себе у різних функціях: як субстантивованій підмет, додаток, як присудок, і в характерній йому функції обставини. Наприклад : ‘Après la pluie le beau temps’, український відповідник ‘після дощу й сонце засяє’ чи ‘блисне сонце і в наше віконце’. Характерно, синтагматика прислівникових обставинних конструкцій не є складною, а швидше логічно-наслідковою. Так у фразеологізмі ‘beaucoup de peu font assez’ (досл: багато потрошки складає достатньо). Його літературний відповідник для кращого розуміння (‘зі світу по нитці, бідному сорочка’). Вище зазначена синтагма є цікавою ще й своєю поліфункціональністю щодо того, що прислівник ‘beaucoup’ виконує функцію обставини, а ‘assez’ – функцію присудка. Чи у функції присудка у випадку ‘grosse tête peu de sens’ (досл: ‘велика голова мало розуму’) [3. с.428]. Власне український еквівалент ‘яка голівонька, така й розмовонька’ чи ‘голова без розуму, як ліхтарня без свічки’, тобто ми спостерігаємо семантичну подібність фразеологізмів, а от лексико-синтаксична подібність відсутня.

Власне мета дослідження полягає у тому, щоб показати як саме у функції підмета адвербіальна синтагма активізується [7. с.194]. Так наприклад у випадку ‘Trop n’est pas assez’ ‘голодного музиканта не нагодуюш’. Чи ‘Nul trop n’est bon, nul peu n’est assez’, чи ‘Il y a assez de trop: le trop et le trop peu’. до якого знаходимо український еквівалент (‘Є дві крайнощі: або як кури не клюють, або як кіт наплакав’). Прислівникова домінантність у представлених ідіомах є очевидною. ‘trop n’est pas assez’ (досл: жодне забагато не є достатнім’, чи ‘багато не означає достатньо’), бачимо, що прислівник субстантивується, набуваючи ознак

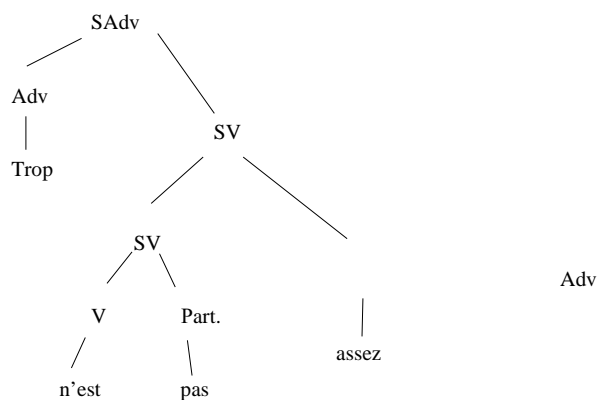
суб’єктивної множини, яка переходить у суб’єктивний присудок, що також позначає уявну множину. Референтність ідіоми очевидно направлена на розуміння семантики реферованої множини, яка в процесі мовлення активізується, субстантивується. Саме темо-ремантичне ядро синтагми є поняттєво активним на лексичному рівні, а на синтаксичному увиразнює функцію прислівника і як підмета, і як присудка. Не менш цікавими є прислівники ‘trop’ і ‘peu’ у функції підмета у другому випадку і підсилюються детермінативом ‘nul’ (‘жоден’), якісно окреслюючи реферовану субстантивовану множини у синтагму. А в третьому випадку ‘Il y a assez de trop: le trop et le trop peu’, реферована множина субстантивується, набуваючи іменникових ознак ‘le trop’ (‘забагато’) et ‘le trop peu’ (‘занадто мало’). Як бачимо прислівник ‘trop’ супроводжується означенням артиклем ‘le’, що визначає прислівник у фразеологізмі як реферовану субстантивовану множини.

Власне, хотілось би представити «синтагматичне дерево», яке нам дозволить краще зрозуміти проектування синтагми фразеологічного характеру, як і збагнути валентність синтагматичних компонентів. Отже, звернемося до прикладу: «**Nul trop n’est bon, nul peu n’est assez**»:

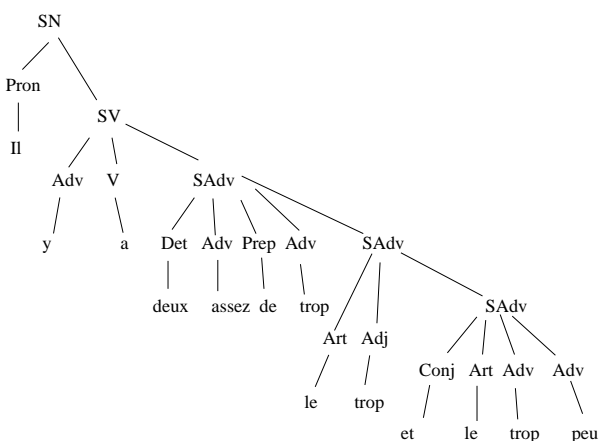

Отже, бачимо у проектуванні чітко виокремлені дві адвербіальні синтагми, у яких чітко і підмет і присудок виражені квантитативними прислівниками, ці сполуки є подібними і на лексико-граматичному рівнях, і на синтаксичному зберігають кількісну ознаку. А на семантичному рівні і стилістичному взаємодоповнюючими.

Семантично мотивованим є й наступний фразеологізм, який поєднує ті ж функції і характеристики, що й попередня синтагма. Отже, проектування ідіоми: «**Trop n’est pas assez**».

Отже, ми і в третьому випадку розкладаємо фразеологізм на складові компоненти, щоб показати якою складною насправді є сполучуваність елементів, коли квантитативний прислівник набуваючи ознак субстантивованої величини і функції підмета, і є доміантними у ідіомі: «**Il y a deux assez de trop : le trop et le trop peu**».

Висновки. Отже, як бачимо, що адвербіальний підмет активізує кількісну референцію висловлюваного з тим, щоб уплинути на адресата, змусити обрати з-поміж семантично-подібних ідіом саме прислівникову, яка відображена у формулі Sadv + P = SN. Саме такий вибір безперечно обумовлений впізнаваністю досліджуваної синтагми, нескладним розумінням її значення не тільки носіями мови, а й іншомовними співрозмовниками, а також подібністю мовних конструкцій у інших мовах. Окрім інформативності, експресивності, кількісності, такі конструкції мають характер, який називають 'економія мовлення', тобто прагматично мотивованими, що є важливим фактором у процесі комунікації. Окрім того, такі конструкції відтягують на себе мовленнєву актуалізацію через коротку форму вимовлюваних фонем і водночас наголошуваних, що завдячує логічній побудові конструкції, а в нашому випадку актуалізації субстантивованої множини за допомогою адвербіальних синтагм. Проектування «синтагматичного дерева» дозволяє наочно продемонструвати складну схему сполучуваності компонентів синтагми навколо адвербіального стрижня представленого квантитативними прислівниками, які набувають функції підмета у синтагмі, і імплікуються на усі об'єкти, які входять у мовленнєву діяльність, що дозволяє активізувати логіко-наслідковий характер фразеологізму, обумовлює перспективи для подальшого вивчення подібних мовленнєвих конструкцій та їхнього проектування.

СПИСОК ВИКОРИСТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. В'єнко В. Етнокультурний компонент у фразеологізмах. Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови». Львів. 2014. Вип.16. С. 255-261.
2. Голіцина О.В. Статус мінімальних ідіом у системі фразеології: еволюція лінгвістичних концепцій. Слов'янський збірник. Одеський національний університет ім. Мечнікова. 2012. Вип. 17. Частина 2. С. 321-326.
3. Казакова Я. До питання кваліфікації предикатів зі значенням змін. Наукові записки. Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка. Серія. Філологічні науки (мовознавство). Вип. 105. 2012. С. 427-431.
4. Мецлер А.А. Прагматика коммуникативных единиц. Кишинев: Штиинца, 1990. 102 с.
5. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. К.: Наукова думка. 1973. 280 с.
6. Чапля О.С. Генералізуюча функція категорії одиничності у фразеологізмах французької мови. Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови». 2012. Вип.12. С. 163-166.
7. Чапля О.С. Дієслівна синтагма на позначення кількості у французьких фразеологізмах. Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького Державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Вип.33. Т.2. 2020. С. 194-198.
8. Petit Robert. Dictionnaires le Robert. Paris. 1999. 2551 p.
9. Dictionnaire de proverbes et dictons. Dictionnaires le Robert. Paris. 1989. 1251 p.